

банкрутство зменшується через фінансову неспроможність кредиторів сплачувати судові витрати. Основною причиною зменшення фінансового результату є курсові різниці. Отже, якщо середньорічний курс долара США в 2010 році буде знаходитись на рівні 8-8,5 грн /USD, а валютний ринок не матиме різких валютних коливань, це вже буде мати позитивну тенденцію нормалізації економічних процесів в Україні та забезпечить певну макроекономічну стабільність в середньостроковому періоді. Налагодження системи кредитування банками реального сектору економіки забезпечить стабільне підґрунття для зростання фінансового результату підприємств. Але головним результатом того, що підприємства України не були готові до економічної кризи є відсутність системних антикризових реформ з боку держави та уряду [4; 5]

Література

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Державний комітет статистики в Сумській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sumystat.sumy.ua
3. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк: в 2 т. – К. : Ника – Центр, 1999. – 592 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О.О. Терещенко – К. : КНЕУ, 2000. – 425 с.
5. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу / А.Д. Шеремет, Е.В. Негашев. – М. : ИНФРА – М, 1999. – 267 с.

Надійшла 13.05.2010

УДК 339.9

С. А. МАТЮХ

Хмельницький національний університет

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

Проаналізовано вплив інноваційної діяльності на міжнародну конкурентоспроможність країни. Досліджено рейтинги конкурентоспроможності України за інноваційним чинником. Визначено напрямки розвитку інноваційної діяльності в Україні.

The influence of innovation on the national competitiveness of the country in the world. Studied the competitiveness of Ukraine's rating by the innovation factor. The directions of innovation activity in Ukraine.

Ключові слова: інновації, міжнародні відносини, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність національних економік на міжнародній арені являє собою одне з найактуальніших питань серед сучасних теорій розвитку економічних систем.

Глобалізація світової економіки та відкритість національних економік загострює конкуренцію, зумовлюючи нестійкість конкурентних переваг суб'єктів міжнародних економічних відносин. Це вимагає пошуку механізмів утримання та розвитку конкурентоспроможності, побудованих на постійному вдосконаленні, розвитку можливостей та гнучкій адаптації до змін світової кон'юнктури і динамічного конкурентного середовища. За таких умов, на перший план виступають інноваційні механізми, які в сучасних умовах відіграють роль стратегічного фактора економічної динаміки.

В сучасному світі інновації виступають основним фактором досягнення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності, оскільки вони створюють високу продуктивність факторів виробництва, конкурентні переваги в перспективних сферах та сильні позиції національних фірм на світовому ринку. Про це свідчить і досвід країн світу, які займають лідируючі позиції в рейтингах за рівнем конкурентоспроможності національної економіки. Зокрема, питома вага витрат на наукові та науково-технічні розробки у ВВП країн-лідерів світових рейтингів конкурентоспроможності коливається в межах 2-3,5%, темпи зростання патентної діяльності досягають 5-7% на рік, 35-40% населення країн у віці 25-64 років має рівень освіти "Магістр". Інноваційний фактор в таких країнах прийнято за ключовий в проблемах економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами оцінки й управління конкурентоспроможністю країни займалися такі вчені: З. Адаманова, Л. Антонюк, С. Аптекарь, Я. Базилук, Л. Балабанова, О. Білорус, С. Боринець, В. Вергун, Б. Губський, І. Должанський, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, Ю. Мацейко, В. Новицький, В. Павлова, Ю. Пахомов, А. Пилипенко, А. Садеков, А. Стрілець, І. Фамінський, Л. Федулова, А. Філіпенко, О. Чернега, М. Шарко, О. Шнирко, О. Шубін та ін.

Дослідженням інноваційного фактору в економічному розвитку та підвищенні конкурентоспроможності національної економіки займалися ряд вітчизняних та зарубіжних учених: І.

Алексєєв, Л. Антонюк, Ю. Бажал, І. Бондаренко, І. Гурков, А. Дагаєв, П. Друкер, Б. Йонсон, Дж. М. Кейнс, О. Кузьміна, А. Кучерова, В. Гейєць, К. Маркс, А. Маршал, Л. Омелянович, М. Портер, А. Поручник, К. Прахалад, Е. Райнерт, П. Рапкін, А. Садеков, Дж. Сакс, П. Самуельсон, В. Семиноженко, М. Туган-Барановський, І. Фішер, Г. Хамель, В. Хартман, Х. Чесброу, М. Чумаченко, Р. Фостер, Й. Шумпетер.

Як показує вивчення та узагальнення літературних джерел, на сьогоднішній день створено теоретичну основу, яка дозволяє визначити сутність, принципи, механізми управління конкурентоспроможністю національної економіки. Разом з тим, недостатньо обґрунтовані механізми впливу інноваційної системи на рівень міжнародної конкурентоспроможності держави.

Основний матеріал дослідження. Під національною конкурентоспроможністю країни розуміють здатність країни утримувати певну позицію у світовій економіці, що базується на сукупності цілеспрямованих дій стратегічного характеру бізнесу й уряду, які націлені на підвищення продуктивності виробництва і розвиток ринкової інфраструктури, накопичення інноваційного потенціалу, забезпечення макроекономічної стабільності, підвищення рівня життя громадян [3]. Поглиблення процесів інтернаціоналізації та транснаціоналізації, подальша інтеграція національних економік до глобального економічного середовища суттєво впливають на конкурентоспроможність національних економік та висувають нові вимоги до забезпечення її рівня.

Важливою умовою достатнього рівня конкурентоспроможності країни є здатність її суб'єктів оперативно реагувати на зміни у світовій кон'юктурі та структурі економічних зв'язків. Передумовами для цього є сприятливий інвестиційно-інноваційного клімат, а також національне середовище ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Рівень конкурентоспроможності країни визначається наявністю в ній механізмів формування умов і засобів, які сприяють вирішенню завдань загальнонаціональної безпеки, економічного розвитку та підвищенню рівня життя населення.

Поняття "конкурентоспроможність" має різні рівні виміру залежно від об'єкта, до якого воно застосовується. При комплексному вивченні цього вища можна виділити такі рівні, як мікрорівень (товар, підприємство), мезорівень (галузь), макрорівень (національна економіка) і мегарівень (світова економічна система). Усі рівні є однаково значимі та є необхідною умовою ефективного функціонування як національних господарств, так і світового господарства.

Так, І. Бондаренко було запропоновано матрицю "Рівень формування конкурентних переваг / Рівень реалізації конкурентних переваг" з виокремленням національного та міжнародного рівнів. Залежно від комбінації даних критеріїв можна визначити як формується та реалізується національна політика підвищення конкурентоспроможності країни (рис. 1).

		Рівень реалізації конкурентних переваг	
		Національний	Міжнародний
Рівень формування конкурентних переваг	Національний	1. Національна політика підвищення конкурентоспроможності країни. 2. Національна політика у сфері конкуренції. 3. Домінування національних інститутів регулювання	1. Підвищення відкритості національної економіки та стимулювання інтернаціоналізації. 2. Імплементція міжнародних норм регулювання конкуренції. 3. Домінування міжнародних інститутів регулювання
	Міжнародний	1. Національна політика у сфері конкуренції. 2. Вплив міжнародних інституцій та політики. 3. Узгодження політики національних та міжнародних інститутів регулювання	1. Міжнародна політика управління конкурентоспроможністю (у тому числі на основі складання рейтингів). 2. Розробка та розповсюдження глобальних підходів до управління конкурентоспроможністю. 3. Домінування міжнародних інститутів регулювання

Рис. 1. Матриця рівнів формування та реалізації конкурентних переваг [1]

Систематизація факторів впливу на конкурентоспроможність країни на світовій арені дозволяє виділити цілий ряд таких загальновідомих факторів: природно-кліматичних (географічне розташування, наявність природних копалин), політичних (політична стабільність, досконалість законодавства, зовнішня стратегія, захист інтересів громадян), демографічних (чисельність населення, віковий склад населення, міграція населення, освітній та професійний рівень), економічних (масштаб, досвід, економічний потенціал країни, рівень державного регулювання економіки, ВВП на душу населення, розвитку інфраструктури, державного зовнішнього та внутрішнього боргу, економічної злочинності), інтелектуально-інноваційних факторів (зайнятість у системах освіти і науки, охорони здоров'я, потенціал людського розвитку, питома вага інноваційно активних підприємств, рівень якості інституцій, розвиток науково-технічної сфери, збалансованість технічної та економічної сторін інновацій, рівень розвитку інноваційної інфраструктури).

Однак, серед усього розмаїття факторів конкурентоспроможності більшість сучасних вчених і практиків домінуючу роль відводять саме інноваціям.

Найавторитетнішими інститутами, що займаються дослідженням конкурентоспроможності країн світу за допомогою системного аналізу їх чинників, є Інститут менеджменту та розвитку (IMD) та Світовий економічний форум (СЕФ), які публікують результати своїх досліджень в Щорічнику світової конкурентоспроможності IMD та Доповіді про глобальну конкурентоспроможність СЕФ.

Оцінка конкурентоспроможності країни СЕФ базується на таких показниках: загальні показники конкурентоспроможності країни – ефективність державного управління, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та шкільна освіта; показники ефективності економіки країни – вища та післявузівська освіта, рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, ринок товарів, ринок праці, фінансовий ринок, розмір ринку, ефективність ринку; показники інноваційного потенціалу економіки країни – розвиненість бізнесу, інновацій, що визначають індекс зростання конкурентоспроможності.

У Міжнародних рейтингах конкурентоспроможності Україну традиційно зараховують до країн, що розвиваються, тобто характеризуються підвищеною політичною і економічною нестабільністю, несприятливим інвестиційним кліматом і надзвичайно високими ризиками господарської діяльності. Рейтинг конкурентоспроможності української економіки в цілому є доволі низьким.

За даними звіту Всесвітнього економічного форуму «Про глобальну конкурентоспроможність 2009-2010» Україна у 2010 році погіршила свій результат на 10 позицій, посівши 82 місце серед 133 країн світу.

Україна демонструє, що за такими показниками, як «Інститути» (120 місце), «Макроекономічна стабільність» (106 місце), «Розвиненість фінансового ринку» (106 місце) та «Ефективність товарних ринків» (109 місце) значно поступається країнам з розвинутою економікою [2].

Порівняння України з країнами, що знаходяться на цій же стадії розвитку, дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, Україна помітно відстає за базовими складовими конкурентоспроможності. Загальна оцінка України за композитним індексом "базові вимоги" становить 4,15, що набагато гірше середньої оцінки з 27-и країн у групі (4,37) [2].

Таблиця 1

Результати України в ІГК 2008-2009 рр. в розрізі окремих складових

	Рейтинг	Бал
Індекс глобальної конкурентоспроможності	72	4,09
Субіндекс А: Основні вимоги	86	4,15
1. Державні та громадські установи	115	3,26
2. Інфраструктура	79	3,13
3. Макроекономічна стабільність	91	4,62
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	60	5,59
Субіндекс В: Каталізатори (підсилювачі) ефективності	58	4,12
5. Вища освіта та професійна підготовка	43	4,46
6. Ефективність ринку товарів	103	3,87
7. Ефективність ринку праці	54	4,47
8. Рівень розвитку фінансового ринку	85	4,00
9. Оснащення новими технологіями	65	3,38
10. Розмір ринку	31	4,56
Субіндекс С: Фактори іновачій та розвитку	66	3,66
11. Рівень розвитку бізнесу	80	3,91
12. Іновачії	52	3,40

Так, Україна показує найгірші результати за трьома з чотирьох базових складових конкурентоспроможності, з них найбільше відставання спостерігається за компонентами "якість державних і приватних установ" і "макроекономічна стабільність". За складовою "здоров'я та початкова освіта" країна оцінена вище середнього у групі.

По-друге, Україна в цілому демонструє відносно високі показники за композитним індексом "підсилювачі ефективності": загальна оцінка 4,12 проти середньої 3,90 в групі країн, які перебувають на другій стадії розвитку. Тим не менш, прогрес за окремими компонентами підсилювачів ефективності неоднорідний. Україна має помітні конкурентні переваги з таких складових, як "розмір ринку" і "рівень освіти населення". Можна також стверджувати про відносно більш ефективний ринок праці в порівнянні з іншими країнами групи. У той же час, помітне відставання за такими важливими компонентами, як "ефективність ринку товарів" та "розвиненість фінансового сектору".

По-третє, Україна випереджає середній рівень країн групи з таких компонентів конкурентоспроможності, як "розвиток бізнесу" та "інновації", хоча, як уже зазначалося, на даній стадії розвитку ці фактори мають відносно менший вплив на забезпечення подальшого зростання продуктивності економіки. Зокрема, країна володіє більш високим інноваційним потенціалом, ніж в середньому країни в групі.

В Україні склалося відносно сприятливе середовище для інновацій. За даною складовою країна посідає 52 місце в ІГК 2008-2009 рр., що перевищує рейтинг у групі ЄС-12 (56,5), зокрема таких країн, як Словачка Республіка, Румунія, Польща, Литва, Латвія і Болгарія. З країн СНД більш високим рейтингом за інноваційною компонентою володіють лише Російська Федерація й Азербайджан. За минулий рік Україна змогла поліпшити своє положення у рейтингу найбільш інноваційних економік відразу на 13 позицій [2].

Конкурентні переваги України за даним компонентом визначаються рядом факторів. Це, перш за все, висока здатність компаній до виробництва інновацій (31 місце), у чому, за оцінками самих бізнес керівників, з країн Центральної та Східної Європи Україна поступається тільки Чеській Республіці та Словенії. При цьому за останнє десятиріччя здатність компаній до інновацій значно покращилася.

Готовність бізнесу до інновацій підкріплюється наявністю висококваліфікованих вчених і інженерів, підвищеним рівнем співпраці між бізнесом та університетами в рамках наукових досліджень і прикладних розробок. У той же час, слабким місцем у сфері інновацій залишається низький захист прав інтелектуальної власності, що стримує роботу компаній в даному напрямку.

Як уже зазначалося, в методології Всесвітнього Економічного Форуму, компоненти орієнтовані на розвиток бізнесу та інновації мають меншу важливість для підвищення національної конкурентоспроможності на даній стадії розвитку України. Попередні десять складових, які визначають базові передумови для зростання продуктивності економіки та посилюють її ефективність, є більш важливішими.

Тим не менш, ці компоненти не повинні ігноруватися. Україна ставить перед собою мету інтегруватися з Євросоюзом, конкурентоспроможність якого більшою мірою ґрунтується на інноваціях. Тому здатність українського бізнесу конкурувати за рахунок інноваційної діяльності свідчить про потенціал подальшого економічного розвитку країни. Це передбачає готовність компаній виробляти товари і послуги з високою доданою вартістю і за рахунок цього підтримувати високі стандарти життя населення.

Висновки. Новий підхід щодо розуміння ролі інновацій і інноваційної діяльності в конкурентоспроможності національних економік на світовій арені вимагає нової економічної стратегії, яка має враховувати такі завдання, як розвиток національної інноваційної системи та державна підтримка її основних інституцій; поглиблення інтернаціоналізації національної інноваційної системи на основі впровадження міжнародних стандартів забезпечення; збільшення частки наукоємної продукції в структурі експорту; збільшення обсягів фінансування фундаментальних і прикладних досліджень, в тому числі використання міжнародних механізмів проведення та фінансування НДДКР; впровадження прогресивних форм навчання і підготовки фахівців з об'єднанням зусиль держави і приватного сектору; активізація комерціалізації інновацій, створення каналів їх дифузії для забезпечення більш широкого освоєння нововведень.

Література

1. Бондаренко И.С. Конкурентоспособность страны и конкурентные преимущества: сущность, методы оценки / И.С. Бондаренко // Экономика промышленности. – 2007. – № 3 (38). – С. 25-31.
2. Звіт про Конкурентоспроможність України 2009. – К. : Фонд "Ефективне Управління". – 2009. – 230 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/Final_Ukr_2010.pdf
3. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; [пер. с англ. // под. ред. В.Д. Щетинина]. – М. : Международные отношения, 1993. - 896 с.
4. Чернега О.Б. Стратегические направления формирования устойчивой конкурентоспособности украинской экономики / О.Б. Чернега, И.С. Бондаренко // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2007. – № 2. – С. 21-28.

Надійшла 08.05.2010